

Sosyopolitik Faktörlerin Kuşak Farklılaşmasına Etkisi: İmam Hatip Kuşakları Örneği

The Effect of Sociopolitical Factors on Generational Differentiation: The Example of Imam Hatip Generations

İsmail AKYÜZ

Dr. Öğr. Ü., Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sakarya/Türkiye
Assist. Prof., Sakarya University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Social Work,
Sakarya/Turkey
iakyuz@sakarya.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-6075-5080

DOI: 10.47425/marifetname.vi.1015655

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 27 Ekim / October 2021

Kabul Tarihi | Accepted: 15 Aralık / December 2021

Yayın Tarihi | Published: 30 Aralık / December 2021

Atf | Cite as

Akyüz, İsmail. "Sosyopolitik Faktörlerin Kuşak Farklılaşmasına Etkisi: İmam Hatip Kuşakları Örneği [The Effect of Sociopolitical Factors on Generational Differentiation: The Example of Imam Hatip Generations]" Marifetname.8/2 (Aralık/2021), s. 563-589.

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Siirt University Faculty of Divinity. Siirt/Turkey.
web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marifetname>
mail: sifdergisi@gmail.com

Sosyopolitik Faktörlerin Kuşak Farklılaşmasına Etkisi: İmam Hatip Kuşakları Örneği

Öz: Dindar bir nesil yetiştirme ideali uzun bir süre Türkiye’de resmi politika olmamış, İmam Hatip okulları sadece din görevlisi yetiştiren eğitim kurumları olarak düşünülmüştür. Ancak 2012 yılında Recep Tayyip Erdoğan tarafından dile getirilen dindar nesil yetiştirme ideali ile ilk kez dindarlık ve bu bağlamda İmam Hatip okulları devletin toplum tasavvurunda önemli bir bileşen haline gelmiştir. Bu bağlamda yüz yıla yaklaşan tarihiyle İmam Hatip okullarının farklı dönemlerde yetişen nesillerinin farklı karakteristiklerinin ortaya koyulması, yetişecek nesillerin nasıl bir tarihsel tecrübeden beslendiğinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Çalışma farklı dönemlerde İmam Hatip okullarında eğitim gören kuşakları sosyopolitik etkiler bağlamında sınıflandırarak ideal tipler oluşturmayı amaçlamaktadır. Yaşadıkları dönemin ulusal ve küresel etkileri her kuşağın farklı karakteristiklere sahip olmasına yol açmıştır. Gözlem, doküman incelemesi ve literatür taramasına dayanan çalışmada İmam Hatip nesillerinin cumhuriyet tarihi boyunca ortaya çıkan sosyopolitik koşullarla paralel biçimde farklılaştığı görülmüştür. Bu bağlamda birbirinden farklı özelliklere sahip olan dört İmam Hatip kuşağı tespit edilmiştir. 1951-1983 yılları arasında bu okullarda eğitim görenler “Kurucu Nesil”, 1983-1997 arası “Altın Nesil”, 1997-2012 arası “Kayıp Nesil”, 2012’den sonrası ise “Yeni Nesil” olarak adlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Dindar Nesil, İmam Hatip Nesli, Kuşak, Dini Eğitim, Din Eğitimi Politikaları.

The Effect of Sociopolitical Factors on Generational Differentiation: The Example of Imam Hatip Generations

Abstract: The ideal of raising a religious generation has never been the official policy in Turkey. In this context Imam Hatip schools were considered only as educational institutions that train religious officials. However, with the ideal of raising a religious generation expressed by Recep Tayyip Erdoğan in 2012, religiosity and Imam Hatip schools became an important component in the state’s conception of society for the first time. It is understood that a significant part of this religious generation is expected to graduate from the Imam Hatip schools as official education institutions. It is important to indicate the different characteristics of the generations of Imam Hatip schools for understanding what kind of historical experience will feed the new generation. The study aims to create ideal types by classifying the generations educated in Imam Hatip schools in the context of socio-political effects. The national and global effects of the period they lived in caused each generation to have different characteristics. In the study,

which is based on observation, document review and literature review, it was seen that Imam Hatip generations differed in parallel with the sociopolitical conditions that emerged throughout the history of the Republic of Turkey. So four Imam Hatip generations with different characteristics have been identified. Those who were educated in these schools between 1951-1983 were named as “Founding Generation”, between 1983-1997 “Golden Generation”, between 1997-2012 “Lost Generation” and after 2012 as “New Generation”.

Keywords: Sociology of Religion, Religious Generation, Imam Hatip Generation, Generation, Religious Education, Policy of Religious Education.

Giriş

Türkiye’de dini eğitim cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tartışılan bir konu olmuş, bu tartışmaların merkezinde ise çoğu zaman İmam Hatip okulları yer almıştır. Mesele uzun yıllar boyunca din-devlet ilişkileri ile laikliğin anlaşılış ve uygulanış biçimi bağlamında, 90’lı yıllardan itibaren ise kimlik siyaseti etrafında ve ideolojik bir zeminde tartışılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılan (1924) Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla yasal zemini oluşturulan ve eğitim sistemi içerisindeki yerini günümüze kadar koruyan İmam-Hatip okulları, devlet himayesindeki İslam eğitim geleneğinin Selçuklu dönemiyle başlayan, Osmanlı döneminde devam eden ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kendine has tecrübesiyle devam eden bir İslam eğitim modeli olarak değerlendirilebilir.¹ Türkiye’nin özgün bir tecrübesi olarak görülen İmam Hatip okulları Cumhuriyet tarihi boyunca gerek ortaya çıkışı gerekse müfredatı, yapısı, öğrencileri ve mezunlarıyla sürekli tartışılan bir mesele olmuştur. İmam Hatip okullarıyla ilgili toplumun farklı kesimlerinin bazen örtüşen bazen çatışan kaygı ya da beklentilere sahip olduğu, bu okullara birbirinden farklı anlamlar yükledikleri görülmektedir.² İmam Hatip okulları toplumun bir kesimi için çocuklarını güvenle gönderebilecekleri yegâne eğitim kurumu olarak görülürken bir kesimi için devletin dini şekillendirmek için kullandığı bir araç olarak değerlendirilmektedir. Laiklik

¹ İbrahim Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları* (İstanbul: DEM Yayınları, 2014), 25.

² Recep Kaymakcan - İbrahim Aşlamacı, “İmam-Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme”, *Değerler Eğitim Dergisi*, 9/22 (Aralık 2011), 71-101.

hassasiyeti yüksek olanların bir kesimi için toplumda dinin daha fazla yer edinmesine yol açacağı kaygısına neden olurken, yine laiklik hassasiyetine sahip başka bir kesim için dinin akılcılaştırılmasını ve devlet kontrolünde kalmasını sağlayan eğitim kurumları olarak da değerlendirilebilmektedir. Özellikle 90'lı yıllar boyunca ve 2000'lerin başında "Siyasal İslam'a" taban oluşturmakla itham edilen İmam Hatip okulları 28 Şubat sürecinde siyasi ve toplumsal baskılardan dolayı kapanma noktasına gelmiş, 2010'lu yıllara gelindiğinde ise bu sefer Türkiye'nin geleceğinde rol oynayacağı düşünülen eğitim kurumlarından biri haline gelmiştir.

2000'li yılların başlarından itibaren iktidara gelen hükümetlerin (Ak Parti hükümetleri) çabalarıyla İmam Hatip okulları yeniden yükselişe geçmiş, eğitim sistemi içerisinde önemli bir yere gelmiştir. Bu dönemde yaşanan gelişmeler İmam Hatip okullarının yükselişinin eğitim politikalarının ötesinde gençlik politikaları ve sosyopolitik gelecek tasavvuruyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Politik ve toplumsal açıdan seküler bir zemin üzerine inşa edilen cumhuriyet Türkiye'sinde dindarlar veya dindarlık hiçbir dönemde devlet ve toplum tasavvurunda kendine belirleyici bir yer bulamamıştır. Ancak 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti ile din politikalarında yaşanan dönüşüm devletin din ve dindarlar karşısındaki tutumunda önemli değişiklikler yaşanmasına sebep olmuş, Akyüz'ün³ ifadesiyle "devletin dinle barıştığı" bir döneme girilmiştir. İlk defa dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2012 yılında dile getirdiği "dindar nesil yetiştirme" söylemiyle Türkiye'nin gelecek tasavvurunda dindar neslin önemli bir unsur olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Recep Tayyip Erdoğan Ak Parti il başkanları toplantısındaki konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

"Türkiye'yi dindarlar-dinsizler diye ayırdığımı söylüyor. Önce şu kulakların duymaya alışsın. Benim ifademde dindarlar-dinsizler diye bir ifade yok. Dindar bir gençlik yetiştirme var. Bunun arkasındayım. Muhafazakâr demokrat partisi kimliğine sahip bir partiden ateist bir gençlik yetiştirmemizi mi bekliyorsun? Senin öyle bir amacın olabilir ama bizim böyle bir amacımız yok. Biz

³ İsmail Akyüz, "Türkiye'de Uygulanan Din Politikaları İçin Bir Tipoloji Denemesi", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5/1 (Ocak 2017), 143-164.

muhafazakâr, demokrat, tarihten gelen ilkelerine sahip çıkan bir nesil yetiştireceğiz. Bunun için varız.”⁴

Bu ifadeleriyle Erdoğan Türkiye'nin geleceğinde ilk defa dindarların rol oynayacağını dile getirerek gelecekteki toplum tasavvuruyla ilgili açık bir işaret vermiştir. Yaklaşık dört yıl sonra Erdoğan bu sefer cumhurbaşkanı olarak İmam hatip neslini daha ileriye taşımak, ülkenin, milletin ve tüm ümmetin geleceğinin teminatı haline dönüştürmek için çok daha fazla çalışılması, çok daha fazla gayret gösterilmesi gerektiğini söylemiştir. Aynı konuşmada dört yıl önceki “dindar nesil” açıklamasına atıfta bulunmuş ve o dönemde bir başbakan olarak hedefinin dindar nesil yetiştirmek olduğunu belirtmiştir.⁵ Türkiye'nin geleceğinde önemli bir rol oynaması beklenen dindar neslin yetişmesi için en uygun mecralardan biri İmam Hatip okulları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için gerekli psikolojik ortam ve yasal zemin hazırlanmış, 28 Şubat sürecinde kapanmayla karşı karşıya kalan İmam Hatip okullarının sayısı son on yılda hızlı bir artış göstermiştir. Bu anlamda geçmiş, bugünü ve geleceği ile İmam Hatip okullarından mezun olanların, özelde ise İmam Hatipli kimliğinin her zamankinden daha fazla önem kazandığını söylemek mümkündür.

Bugün karşımıza çıkan İmam Hatipli kimliğinin oluşumunda bu okulların yüz yıla yaklaşan tarihi içerisinde yetiş(tiril)en farklı nesillerin birikimi önemli rol oynamıştır. Gerek üzerindeki tartışmalar gerek devletin dine ve dindarlara bakışındaki iniş çıkışlar gerekse cumhuriyet tarihi boyunca yaşanan sosyo politik değişimler “İmam Hatip Neslinin” dönemlere göre farklı nitelik ve tutumlara sahip olmasına neden olmuştur. Bu anlamda farklı dönemlerdeki imam hatip nesillerinin tipik özellikleri tespit edilerek bir İmam Hatip nesli tipolojisi yapılması ülkemiz ve toplumumuzun geleceğinde önemli bir rol oynaması beklenen gelecekteki İmam Hatip mezunlarının davranış kodlarını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Farklı dönemlerde mezun olan İmam Hatip nesillerinin yetiştiği sosyopolitik ortam, etkilendiği sosyokültürel çevre ve bunlara bağlı olarak güç aldığı mo-

⁴ *Cumhuriyet*, “Dindar Bir Gençlik Yetiştirmek İstiyoruz” (1 Şubat 2012), *Hürriyet*, “Dindar Gençlik Yetiştireceğiz” (2 Şubat 2012), 1.

⁵ *Yeni Şafak*, “Dindar Nesil Yetiştireceğiz” (28 Şubat 2016), 1.

tivasyon kaynakları birbirinden farklı görünmektedir. Zira herkes bir nesle/ kuşağa aittir ve insanların davranışları üzerinde doğdukları, yetiştikleri ve yaşadıkları zamanın büyük etkisi bulunmaktadır. Twenge⁶ kuşaklarla ilgili yapılan araştırmaların insan karakterini içerisinde yaşanan aileden daha çok yaşadığı dönemin etkilediğini ifade ederek “insan, içinde yaşadığı çağa, babasına benzediğinden daha çok benzer” demektedir.

Söz konusu belli bir eğitim (İmam Hatip) çerçevesinde şekillenen farklı kuşaklar olunca her neslin kendinden sonraki nesli etkilemesi kaçınılmazdır. İmam Hatip okullarından farklı sosyopolitik şartların hâkim olduğu dönemlerde mezun olanlar da kendine has duygu, düşünce ve davranış pratikleri geliştirmiş ve kendinden sonra gelen nesillere bunları belli ölçüde aktarmıştır. İmam Hatip mezunlarının önemli bir kısmının bu okullara öğretmen olarak geri döndüğü düşünüldüğünde bu pratiklerin aktarımı meselesi daha anlamlı hale gelecektir.

İmam Hatip nesillerini farklı özellikleri bağlamında değerlendirmeden önce sosyal bilimlerde nesil kelimesiyle aynı anlamda kullanılan kuşak kavramına genel olarak değinmek meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Türk Dil Kurumu kuşak kavramını biyolojik gelişim dönemine vurgu yaparak “yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon” şeklinde ve daha çok tarihsel ayırım ve toplumsal koşullara vurgu yaparak “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu şeklinde tanımlamaktadır. Marshall⁷ da kuşağı (generation), bir toplumun hemen hemen aynı zamanlarda dünyaya gelen üyelerinden oluşan yaş gruplarının bir biçimi olarak tanımlamaktadır. Kuşaklararası farklılıklar öncelikle zamana atıfla belirlenmektedir, çünkü zira kuşaksal gruplara yüklenen stratejik fırsatlarla birlikte güçlükleri en ideal şekilde kapsayan şey dönemselleştirmedir.⁸

Bir kuşak kabaca toplumun yaklaşık aynı zaman diliminde dünyaya ge-

⁶ Jean M. Twenge, *Ben Nesli*, çev. Esra Öztürk (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2013), 13-15.

⁷ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 445.

⁸ Bryan S. Turner, *Klasik Sosyoloji*, çev. İdil Çetin (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 278.

len fertlerine işaret etmekle birlikte kuşakların belirleyicisi sadece bu fertlerin doğum tarihleri ve biyolojik yaşları değildir.⁹ Zira kuşaklar biyolojik yaşam dönemiyle birlikte yaşamış veya yaşamakta olan bireylerin sosyal ve kültürel habitusunu içermekte ve yansıtmaktadır.¹⁰ Turner¹¹ kuşağı zaman içerisinde ortak bir habitus, heksis (derin ve aktif eğilimler) ve kültürü paylaşan insanlar grubu olarak tanımlamaktadır. Bu tanım kolektif hafızanın kuşaksal bir kültür veya gelenek yaratımındaki önemine işaret etmektedir. Aynı kuşağa ait insanlar kendilerinden önceki kuşaklara göre dünyaya çok daha farklı bakabilmektedir. Dolayısıyla her kuşağın kendine özgü deneyimleri toplumsal değişime olanak tanımaktadır.¹² Bu anlamda belirli bir toplumsal düzlemdeki farklı kuşakların kendine has özellikleri çözümlendiğinde geliş yönü keşfedilen kuşakların gidiş yönünü kestirebilmek imkân dâhilinde olmaktadır.

Turner¹³, Bourdieu'nun kuşakları ve yaşlanmayı, verili bir alanda (hem iktisadi hem de kültürel) kaynaklar üzerinde çatışma aracılığıyla toplumsal olarak kurulan görüngüler olarak ele aldığını ifade etmektedir. Buna göre her bir toplumsal alan kendi özgül “yaşlanma yasaları”na sahiptir. Bir kuşak tarafından elde edilmek için mücadele edilen şey, daha sonraki kuşaklarca önemsiz ve alakasız olarak değerlendirilebilir; bu durum, “farklı dönemlerde şekillenen arzu sistemleri arasında bir çok uyumsuzlukla” sonuçlanabilmektedir. Marshall¹⁴ kuşak kimliklerinin kalıcılığına dikkat çekerek mesela gençliklerinde protesto hareketlerine katılanların orta yaşlara geldiklerinde de benzer tutumlara sahip olabileceklerini ifade etmektedir.

Kuşak çalışmaları genel olarak kuşakların müşterek ritüeller ve anlatılar bağlamında hafızanın kurumsallaşması aracılığıyla nasıl kurulduklarını anlamaya çalışmaktadır.¹⁵ Belirli bir tarihsel dönemin sosyal, politik, kültürel

⁹ İbrahim Nacak, Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller, *Sosyoloji Divanı Sosyoloji Dergisi*, 7/13 (Ocak-Haziran 2019), 9-28.

¹⁰ Vehbi Bayhan, Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi, *Sosyoloji Divanı Sosyoloji Dergisi*, 7/13 (Ocak-Haziran 2019), 29-45.

¹¹ Turner, *Klasik Sosyoloji*, 283.

¹² Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 482.

¹³ Turner, *Klasik Sosyoloji*, 285.

¹⁴ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 492.

¹⁵ Turner, *Klasik Sosyoloji*, 318.

vb. koşullarının aynı dönemde yaşayanlar üzerindeki benzer etkilerini göstermesi açısından kuşak olgusu sosyolojik olarak önemli bulunmaktadır. Kuşak olgusu toplumsal değişimin gözlemlenebilmesi adına birçok imkân sağlamaktadır. Farklı dönemlerin özelliklerini o dönemde yaşamış insanların karakter ve tutumlarında kendini belirgin biçimde göstermektedir. Bu anlamda tarihsel tecrübe ve olaylar ile farklı kuşakların karakteristikleri arasında güçlü bir ilişki olduğu varsayımı sosyal değişim ve dönüşümün analiz edilmesine imkân sağlamaktadır.¹⁶ Gasset¹⁷ bir kuşağı tarihsel süreci tüm somut ve canlı gerçekliğiyle izleyebilen görme organı olarak tanımlamaktadır.

Kuşak olgusu sosyolojik açıdan kuşatıcı bir bakışla ele alınmak istendiğinde iki genel kategoriden bahsedilebilir: *kuşak etkisi* ve *dönem etkisi*. Bu iki kategori hem kuşak olgusunu meydana getirmekte hem de kuşak farklılığını şekillendirmektedir. Kuşaklar sadece kendi içinde yaş ve biyolojik gelişim süreçlerine göre ayrılmamakta, toplumsal karakterleri de içinde bulunan zamanın/dönemin ve ülkenin/bölgenin şartlarından etkilenmektedir. Yaşadıkları dönemi belirten zamansal ayrımlar sadece sınıflandırmaların çerçevesini çizmeye yaramaktadır. Fakat yaşadıkları dönemde karşılaştıkları tarihsel, toplumsal, politik vb. olaylar kuşak üyelerini birbirine benzer veya farklı kılmakta, kendilerine özgü bir karakter ortaya koymaktadır.¹⁸ Bu bağlamda bu çalışmada cumhuriyet tarihi boyunca yaşamış İmam Hatip kuşaklarının yaşadıkları dönemdeki sosyopolitik koşulların etkisiyle nasıl farklılaştığı, bu farklılaşmadaki temel dinamikler incelenerek İmam Hatipliler özelinde cumhuriyetin dindar nesilleri kendine has özellikleriyle ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın yöntemi, ideal tipler oluşturmayı hedefleyen anlamaya odaklı nitel metodolojiye dayanmaktadır. İdeal tipler Max Weber'in epistemolojik öğretisinin temelini oluşturmaktadır.¹⁹ Weber'in epistemolojik yaklaşımında merkezi bir konumda olan ideal tip nosyonu, her şeyden önce anlama eylemine bağlıdır. İdeal tip ya tarihsel bir bütüne ya da olayların art arda gelişine özgü anlaşılır ilişkilerin örgütlenmesi olarak tarihsel

¹⁶ Nacak, *Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller*, 9-28.

¹⁷ Jose Ortega Y Gasset, *Tarihsel Bunalm ve İnsan* (İstanbul: Metis Yayınları, 1992), 51.

¹⁸ Nacak, *Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller*, 9-28.

¹⁹ Raymond Aron, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri* (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2010), 236.

bütünlükleri kavrama imkânı vermektedir.²⁰ Weber'in çalışmalarında ör-tük biçimde bulunan düşünce, bir ideal tipin kurulmasının gerçek dünya hakkında bir şeyler öğrenmenin yollarından birisi olduğudur. İdeal tipler oluşturmak kabaca, sosyoloğun gerçek dünyaya ilişkin olarak kendi kafa-sında yarattığı, ama bunu, en akılcı olan ya da bir arada en akılcı uyumu gösteren öğeleri seçerek yaptığı eylem olarak düşünülebilir.²¹ Bu çerçevede Weber'in sosyolojisi ideal tip metodolojisi kullanımı üzerinden şekillenen tarihsel düzlemde yorumsamacı bir okumaya dönüşür. Buna göre, Weber-yan analizin merkezinde sosyologların, bireylerin kendi sosyal eylemlerini nasıl gördüklerini “yorumlayıcı olarak anlama” girişimi yatar.²²

Weber'in sosyolojisinde ideal tipler, doğa bilimleriyle sosyal bilimler arasındaki ayrıma dönüşmüştür. Buna göre araştırmacı, doğa bilimleriyle evrensel yasalara ulaşmayı isteyebilir ama sosyal bilimlerin vazifesi bu değildir. Sosyal bilimler, toplumsal eylemlerin özgül tarihsel bağlamlarıyla birlikte anlaşılması ve neden-sonuç ilişkisi bağlamındaki açıklamalarının ortaya koyulmasına ilgi duymaktadır. Bu anlamda sosyal bilimin asıl nes-nesi olan şey toplumsal eylemdir; anlamlı ötekilere yöneltilen ve öznel bir mana katılan eylemdir. Sosyoloji, ideal tip metodolojisi kullanan bu tür ey-lemlerle ilgili yorumlayıcı bir açıklama yapmaya girişmektedir.²³

Bu çalışma da farklı dönemlerdeki İmam Hatip nesillerini yaşadıkları dönemin sosyopolitik etkileri bağlamında ortak görünüşleri itibariyle tasnif etmeyi; başka bir deyişle ideal tipler oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında konuyla ilgili teorik bir çerçeve oluşturulmuş, farklı sosyopoli-tik şartların farklı özellikleri nasıl ortaya çıkardığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayırım noktaları net tarihleri ifade etmese de kanun çıkarılması veya okul açılması gibi uygulamaya yönelik atılan ilk adımlar kesme noktaları olarak alınmıştır. Çalışmanın konuyla ilgili yapılacak farklı araştırmalara bir pers-pektif sunması beklenmektedir. Bu anlamda yapılan tiplerleştirme çerçevesin-

²⁰ İsmail Hira, “Max Weber'in Yöntem Anlayışı”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/2 (Aralık 2000), 51.

²¹ Marshall, Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 319.

²² Mustafa Günerigök, *Din Sosyolojisi Metodolojisinde Anlayıcı Yaklaşım –Max Weber Örne-ği-*, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (2016), 315.

²³ Marshall, Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 792.

de her bir kategorinin derinlemesine araştırılmasına olanak sağlayacak nicel ve nitel araştırmalar konunun daha kapsamlı bir şekilde ortaya koyulmasına katkı sağlayacaktır. Bu anlamda cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar İmam Hatip nesilleri farklı dönemlerdeki sosyopolitik şartlar etrafında beş kategoride değerlendirilmiştir.

1.1. İlk Deneme (1924-1932): Ölü Doğum

Cumhuriyetin kurucu kadroları için değil²⁴ ama kuruluşun hemen ardından yönetime gelen kadrolar için din, varlığı da yokluğu da sorun teşkil eden bir olgu görünümündedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında şekillenen din-devlet ilişkileri kamusal alanda din(darlar) adına pek iç açıcı sonuçlar ortaya çıkarmamış, yeni devletin din ve dindarlarla yapıcı bir ilişki geliştirmeyeceğinin göstergesi olmuştur. Osmanlı modernleşmesinde bir kırılmayı ifade eden erken cumhuriyet döneminde benimsenen katı laiklik anlayışıyla kamusal tüm faaliyetler seküler bir zeminde yeniden inşa edilmiştir. Toplumsal yaşamın neredeyse tüm alanlarında ortaya çıkan sekülerleşme nihayetinde eğitim alanında da yaşanmış, Tanzimat Dönemi'nden itibaren laikleşmeye başlayan eğitim müesseseleri Cumhuriyetle birlikte tamamen pozitivist bir temelde yeniden inşa edilmiştir. Referansları arasında “din” bulunmayan laik rejimin ortaya çıkmasında Tanzimat Dönemi'nde hayata geçirilen uygulamaların önemli etkisi olmuştur.²⁵ Tanzimat ile başlayan eğitimin pozitivistleşme süreci Cumhuriyet'in kuruluşunun hemen ardından 1924 yılında yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve sonrasında ki süreçte hayata geçirilen düzenlemelerle kurumsal kimliğini büyük ölçüde kazanmıştır. Eğitimin temel yapısının seküler ve milli olmasına karar veren yöneticiler ilk başta dini eğitimi tamamen ortadan kaldırmamıştır.²⁶

Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan medrese-mektep ikiliği bütün eğitim müesseselerinin Tevhid-i Tedrisat Kanunu kapsamında Milli Eğitim Ba-

²⁴ 1921 tarihli Kanun-i Esasi'nin ilk maddesinde hâkimiyetin kayıtsız şartsız milletin olduğu, yani yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu ifade edildikten sonra ikinci maddede devletin dininin İslam olduğu belirtilmiştir.

²⁵ Ejder Okumuş, *Meşruyet Ekseninde Din ve Devlet* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2003), 27.

²⁶ İbrahim Turan, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013), 236.

kanlığına bağlanması ile sona ermiş, eğitim milli bir hüviyet kazanmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile dini eğitim verilmesi ve din görevlisi yetiştirilmesi sivillere (vakıf, dernek, cemaat veya şahıslar) bırakılmadığı gibi yasal zemini olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na da bırakılmayarak Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine alınmıştır.²⁷ Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesi "yüksek dini mütehasıslar" yetiştirmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'na Darü'l-Fünun'da bir ilahiyat fakültesi; din hizmetlerini yerine getirmek üzere eleman yetirmek içinse bu işle ilgili okullar açma görevi vermiştir. Bu doğrultuda Maarif Vekaleti 1924 yılında İstanbul Üniversitesi'nde (Darü'l-Fünun) üç yıllık bir ilahiyat fakültesi ve çeşitli şehirlerde dört yıllık 29 İmam Hatip Mektebi açmıştır.²⁸

Ancak faaliyete başlayan bu İmam Hatip Mektepleri kısa bir süre içerisinde öğrenci bulunamamasından dolayı yavaş yavaş kapanmış, son olarak 1932 yılında, İstanbul ve Kütahya'da eğitime devam eden İmam Hatip Mektepleri eğitime son vermek zorunda kalmıştır. Ertesi yıl (1933) Darü'l-Fünun adıyla kurulan üniversite kurumsal olarak yeniden yapılandırılmış ismi de değişerek İstanbul Üniversitesi adını almıştır. Bu değişiklikten sonra İlahiyat Fakültesi de programdan çıkarılarak fiilen kapatılmıştır.²⁹

1924-1932 arasında faaliyet gösteren İmam Hatip Mekteplerinin kapatılmasına öğrenci yokluğu gerekçe gösterilmekle birlikte öğrenci bulunamamasının daha geniş bir çerçevede uygulanan politikaların bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır. O dönem adı Şurayı Devlet olan Danıştay'ın 1927 yılında aldığı din hizmetleri alanında çalışanları devlet memurluğundan çıkaran karar³⁰ neticesinde mevcut din görevlilerinin de memuriyetle ilişkisinin kesilmesi İmam Hatip Mekteplerini işlevsiz bir hale getirmiştir. Yine bu dönemde Maarif Vekaleti'nin bu okullara ihtiyaç duydukları ödeneği tahsis etmemesi, öğretmenleri çeşitli bahanelerle okullardan uzaklaştırması öğrenci sayısının hızla azalmasına ve okulların kapanmasına neden

²⁷ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 167.

²⁸ Mustafa Öcal, *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri, 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998), 242-243.

²⁹ Öcal, *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri*, 242-243.

³⁰ Turgay Gündüz, "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1938)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/7 (Ocak 1998), 543-557.

olan sebeplerden bazıları olmuştur.³¹ Dini eğitimle ilgili kısıtlamalar İmam Hatip Mekteplerinin dolaylı yollardan kapanmasını sağlamakla kalmamış, Kur'an, Muamelat-ı Diniye, Siyer, Akaid, Arapça, Fıkıh gibi dinle ilgili tüm dersler kademeli bir şekilde liselerin (1924), ortaokulların (1927) ve ilkokullarla öğretmen okullarının (1929-1931) müfredatından çıkarılmıştır. Sadece köy ilkokullarında Din Bilgisi adında bir dersin 1939 yılına kadar devam etmesine izin verilmiştir.³²

Dini eğitimin müfredattan çıkarılmasına laiklik gerekçe gösterilmiş, ülkede yaşayan gayrimüslimler öne sürülmüştür. Benimsenen katı ve yanlış laiklik anlayışı nüfusun neredeyse tamamını oluşturan Müslümanların görmezden gelinmesine sebep olmuştur.³³

Sonuç olarak 1940'lara gelindiğinde dini eğitim resmi eğitim kurumlarının müfredatından çıkarılmakla kalmamış, bu işi sivil oluşumların, hatta kurumsal yapılar dışında kalan şahısların dahi yapmasına engel olunmuştur. Daha da ötesi bu dönemde dini yayınların çıkması bile yasaklanmıştır.³⁴

Görüldüğü üzere İmam Hatip okullarıyla ilgili ilk tecrübe hüsrarla sonuçlanmış, ilk açılan İmam Hatip okullarından mezun olanlar kendinden sonrakileri etkileyecek bir kuşak haline gelme imkânı bulamamış, adeta ölü doğmuştur. 1924'te ilki açılan İmam Hatip okullarının 1932'de tamamen ortadan kalkmasından bu okulların 1951'de yeniden açılmasına kadar geçen yaklaşık yirmi sene dini eğitim bağlamında adeta bir fetret dönemini ifade etmiştir.

1.2. Birinci Kuşak (1951-1983): Kurucu Nesil

Dini eğitim konusundaki politikalarda ilk yumuşama politik olarak iki kutuplu bir dünyanın ortaya çıktığı İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda yaşanmıştır. Komünist Sovyetler Birliği'nin yayılma alanının tam ortasında kalan Genç Türkiye Cumhuriyeti bu iki kutuplu dünyada tercihini liberal demokrasilerden yana kullanmış ve iç politikasını bu tercih doğrul-

³¹ Öcal, *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri*, 243.

³² Öcal, *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri*, 244.

³³ Suat Cebeci, *Din Eğitim Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçay Yayınları, 1996), 122.

³⁴ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 85.

tusunda yeniden şekillendirmeye başlamıştır. Bu politika değişikliğinin bir sonucu olarak (ilk başta şeklen de olsa) 1945 yılında çok partili demokratik siyasi hayata geçilmiştir. Genel olarak din politikasında, özelde dini eğitimde ilk yumuşama da politika değişikliğine paralel olarak komünizm tehlikesi bahanesiyle ortaya çıkmıştır. 1946 yılında gençleri komünizm tehlikesinden korunmanın ahlak eğitimiyle mümkün olacağı ileri sürülerek dini eğitim Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündemine getirilmiştir. Mesele meclis gündemine ilk getirildiğinde pek ciddiye alınmamış, Başbakan Recep Peker, komünizm tehdidinin dini eğitimle engellenmesi teklifini “bir zehri başka bir zehir ile tedavi etmeye” benzetmiştir.³⁵ Bir başbakanın ortaya koyduğu bu yaklaşım devletin o dönemde dine ve dini eğitime nasıl baktığını ortaya koyan önemli açıklamalardan biri olmuştur.³⁶

Takip eden yıllarda dini eğitim meselesi daha yoğun bir şekilde gündeme gelmeye başlamıştır. Tartışmaların odağında ise genellikle komünizm tehdidi olmuş, dini eğitim bu tehlikeye karşı bir önlem olarak değerlendirilmiştir. Dini eğitim konusu 1940'ların sonuna gelindiğinde komünizm tehlikesine karşı bir set oluşturması düşüncesinin ötesinde ilk kez toplumsal bir ihtiyaç bağlamında gündeme gelmiştir. Zira 1930'lu yılların başlarında dini eğitimin tamamen sona ermesi din hizmetlerini yürütecek görevlilerin yetişmemesine neden olmuş, yıllar içerisinde camilerde hutbe okuyacak, vaaz edecek, namaz kıldırarak, cenazeleri kaldıracak görevli bulunamamaya başlamıştır. Meselenin bu şekilde gündeme gelmesinde o zaman Diyanet İşleri Başkanı olan Ahmet Hamdi Akseki'nin hazırlayıp hükümete sunduğu bir rapor oldukça etkili olmuştur.³⁷

Bu gelişmeler üzerine 1949'da Ankara Üniversitesi'nin çatısı altında bir İlahiyat Fakültesi açılmış, 1950'de Demokrat Parti iktidarıyla birlikte İmam Hatip okullarının yeniden açılmasına karar verilerek ertesi yıl (1951) Ankara, İstanbul, Kayseri, Konya, Adana, Kahramanmaraş, Ispar-

³⁵ Beyza Bilgin, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Din Politikaları”, *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı Bildiri ve Tartışmalar*, ed. İkrâm Çınar - Hakan Atılğan (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2005), 96.

³⁶ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 113.

³⁷ Mustafa Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994), 43.

ta ve Adana'da yedi İmam Hatip okulu eğitime başlamıştır.³⁸ Takip eden yıllarda yeni İmam Hatip okulları açılmaya devam etmiş ve 12 okul daha açılarak toplam okul sayısı 19'a yükselmiştir. 1962'de 7 okul daha açılmış, 1965'te iktidara gelen Adalet Partisi hükümetleri döneminde sayı hızla artarak 72'ye yükselmiştir.³⁹

İmam Hatip okulları ilk başta sadece İmam, Hatip ve Kur'an Kursu Öğreticisi yetiştirmek amacıyla açılmıştır. 1973'te çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunuyla bu amaca "yükseköğretime eleman hazırlamak" ifadesi de eklenerek İmam Hatip mezunlarının üniversiteye girişine olanak sağlanmıştır.

O zamana kadar "İmam Hatip Okulu" olan isim bu kanunla "İmam Hatip Lisesi" adını almıştır.⁴⁰ Aynı yıl CHP ile MSP bir koalisyon hükümeti kurmuş, bu hükümet döneminde 29 İmam Hatip Lisesi daha açılmıştır. Ardından 1980 yılına kadar Süleyman Demirel'in başbakan olduğu koalisyon hükümetleri döneminde 272 İmam Hatip Lisesi daha açılmış ve 12 Eylül darbesinde sayı 374'e ulaşmıştır. Darbe sonrasındaki süreçte yeni okul açılmamakla birlikte mevcut okulların valilik onaylarıyla şubeler açmasına izin verilmiş böylece "yatay bir genişleme" başlamıştır.⁴¹

Çok partili siyasi hayata geçilmesiyle başlayan dini uyanış cumhuriyetin kuruluşundan 1951'e kadar geçen yaklaşık otuz yıllık zaman diliminde uygulanan din politikalarının halkta tam bir karşılık bulamadığını göstermektedir. Kısa süre içerisinde sayıları katlanarak artan İmam Hatip okullarına gösterilen rağbet bu durumun en açık göstergelerinden biri olmuştur. Görece uzun sayılabilecek bir fetret döneminin ardından yeniden açılan İmam Hatip okullarından mezun olanlar hem yaşanan fetret dönemi hem de kendilerinden sonraki nesillere etkileri bağlamında değerlendirilerek "kurucu nesil" olarak adlandırılmıştır. Bu neslin temel karakteristiğinin oluşmasında hem Tanzimat Dönemi'nden beri yaşanmakta olan modern-

³⁸ Halil Hayıt, "İmam Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İHL'lerin Kuruluşunun 40. Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlmî Toplantı*, ed. Sabri Akdeniz vd. (İstanbul: İslam Medeniyet Vakfı Yayınları, 1993), 117.

³⁹ Öcal, *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri*, 247.

⁴⁰ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 198-200.

⁴¹ Öcal, *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri*, 247.

leşme/batılılaşma süreci hem de 1924-1950 arasındaki (Tek Parti Dönemi) din-devlet ilişkilerinin aldığı biçimle birlikte devletin dine, dindarlara ve dini eğitime yaklaşımındaki olumsuz tutum etkili olmuştur. Özellikle tek parti döneminde yaşanan travmalar bu neslin adeta bir susamışlıkla İmam Hatip okullarına ve eğitim süreçlerine dört elle sarılmalarına yol açmıştır.

Yıllar boyunca informal (hatta illegal) olarak sürdürülmeye çalışılan dini eğitim için 1951 yılında yeniden açılan İmam Hatip Okulları büyük bir fırsat olarak değerlendirilmiş ve yeni bir inşa süreci başlamıştır. Kendi içerisinde farklı kırılmalar yaşansa da bu dönemi genel olarak değerlendirdiğimizde kurucu neslin adeta “açığı kapatmak” için dini ilimleri öncelendiği, eğitim sürecinde ve sonrasında “din adamı” olmaya çabaladığı söylenebilir. Nitekim bu neslin büyük çoğunluğu ya Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak farklı kadrolarda çalışmış, önemli bir kısmı yükseköğretimde Yüksek İslam Enstitüsü/İlahiyat Fakültesini tercih ederek İmam Hatip okullarında meslek dersi öğretmeni veya temel eğitimin çeşitli kademelerinde din dersi öğretmeni olmuştur. Akademik kariyer yapanların önemli bir kısmının ise yine İlahiyat fakültelerini tercih ettiğini söylemek mümkündür. Uzun sayılabilecek bir dönem söz konusu olduğundan (1951-1983; yaklaşık 35 sene) farklı tercihlerde bulunanlar olmuştur. Bununla birlikte genel eğilimin dini ilimler odağında şekillendiği görülmektedir. Bu tercihin elbette birçok nedeni bulunmaktadır. İmam Hatip mezunlarının yükseköğretim tercihlerini sınırlandıran yasal düzenlemeler bunun en önemli nedenlerinden biri olarak görülebilir. Ancak bunun ötesinde geçmişte yaşanan tecrübeler bağlamında dini eğitim özelinde bir varoluş ve hemen ardından yeni bir inşa çabası söz konusu olmuştur.

Ardından gelen nesillerle kıyaslandığında kurucu neslin “korumacı” bir yaklaşımla dışarıya daha kapalı bir görünüm sergilediği görülmektedir. Bu neslin özellikle dini konularda geliştirdiği hassasiyet, elde edilenlerin kaybedilme korkusu etrafında şekillenmiş ve toplumsal hayatın diğer alanlarına karşı mesafeli bir yaklaşım ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kurucu neslin dışa dönük bir gelişimden ziyade içe dönük bir eğilim sergilemesinde ülkede yaşanan politik gelişmelerin etkisi büyük olmuştur. Bu nesil iki darbe (1960 ve 1980) ile bir muhtıra (1973) görmüş, her kırılmada “eskiye dönülür mü” korkusu yaşamıştır.

Bu neslin karakteristiklerinin oluşmasında geçmişte yaşanan travmalar etrafında şekillenen “öğrenilmiş çaresizlik” duygusunun da etkili olduğu söylenebilir. Uzun yıllar boyunca karşılaşılan engellemeler adeta görünmez sınırların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla İmam Hatip neslinin hukuk, politika, ekonomi, uluslararası ilişkiler, sanat, eğitim gibi alanlarda daha fazla görünmeye başlaması ancak seksenli yıllarda mümkün olmaya başlamıştır. 1950’lerden 80’li yıllara kadar İmam Hatip okulları cumhuriyetin kurulmasının ardından “çevrede” kalan dindar/muhafazakâr kesimi merkeze taşıyan bir araç işlevi de görmüştür. Din görevlisi yetiştirmek amacıyla açılan İmam Hatip okulları bu dönemde adeta bir koza işlevi görmüş, mezunlar bir süre sonra kabuğuna sığmamaya başlayarak toplumsal hayatın diğer alanlarında da boy göstermeye başlamıştır.

İmam Hatip okullarına 70’li yılların ortasından itibaren kız öğrencilerin de kabul edilmesiyle dini veya kültürel nedenlerle kız çocuklarını eğitim süreçlerine dâhil etmek istemeyen kesimin bir kısmı için bu okullar iyi bir alternatif olarak görülmüştür. Bu bağlamda “çevrede” kalan kız çocuklarının bir kısmı da örgün eğitim süreçlerine katılarak yükseköğretime ulaşma imkânına kavuşmuştur. 80’li yıllardan itibaren üniversitelerde ve kamu kurumlarında başörtüsü tartışmalarının ortaya çıkmasında en büyük etkenlerden biri İmam Hatip okullarından mezun olan kız öğrencilerin üniversitelere ve ardından kamu kurumlarına girmeye başlaması olmuştur.

1.3. İkinci Kuşak (1983-1997): Altın Nesil

Altın Nesil olarak adlandırılan ikinci kuşak İmam Hatip mezunlarının ayırt edici özelliklerini kazanmasını kesin bir tarihle ifade etmek mümkün olmamakla birlikte 1973 yılında İmam Hatip okullarının “lise” statüsü kazanması ve mezunlarının üniversiteye girmeye hak kazanmasının bu neslin belirmeye başlamasında önemli etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ikinci kuşağın ayırt edici özelliklerini kazanması 1983 yılında ilk Anadolu İmam Hatip Lisesi’nin açılmasıyla başladığı söylenebilir. Bu neslin karakteristik özelliklerinin oluşmasında Anadolu İmam Hatip Liselerinin açılması dışında hem küresel hem yerel ölçekte ortaya çıkan gelişmeler de etkili olmuştur. Seksenli yıllar Türkiye’nin serbest piyasa ekonomisine geçiş yaptığı ve dünyaya açılmaya başladığı bir dönemi ifade et-

mektedir. Dış dünyaya açılma sadece ekonomik anlamda olmamış, toplumsal hayatın tüm katmanları bu sürece dâhil olmuştur. Seksenli yıllar İmam Hatiplilerin de kabuğunu kırmaya ve dışarıya açılmaya başladığı bir zaman dilimi olarak değerlendirilebilir. İmam Hatiplilerin kabuğunu kırmasında Anadolu İmam Hatip Liselerinin açılmasının büyük etkisi olmuştur.

Almanya'ya göç eden işçilerin çocuklarına Türkiye'de, Almanca din eğitimi verilip, oradaki Türklere hizmet vermek üzere din görevlisi olarak görevlendirilmeleri düşüncesiyle 1985 yılında İstanbul'un Beykoz ilçesinde bir Anadolu İmam Hatip Lisesi açılmıştır. 1989 yılında Almancanın yanı sıra İngilizce eğitim de vermeye başlayan bu ilk Anadolu İmam Hatip Lisesi 1990 yılında Kartal ilçesinde hizmet vermeye başlamış ve adı Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi olarak değiştirilmiştir. Anadolu İmam Hatip Lisesine ilk sene öğrenci olarak önceden planlandığı gibi Almanya'daki işçi çocukları alınmış ancak sonraki yıllarda Almanya'dan ilginin azalması üzerine yurtiçinden de öğrenciler alınmaya başlanmıştır. İlk mezunlarını 1993 yılında veren Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi 1994 yılındaki üniversiteye giriş sınavında Türkiye birincisi çıkarmıştır. İlerleyen yıllarda da Türkiye dereceye giren öğrenciler çıkarması dikkatleri bu okul üzerine çekmiştir. Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi mezunlarının başarıları normalde İmam Hatip Liselerine mesafeli duran kesimlerin de çocuklarını bu okullara göndermelerine sebep olmuştur.⁴²

İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 1980 yılı itibariyle 200 bini geçmiş, 12 Eylül askeri yönetimi Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32. Maddesini yeniden düzenleyerek İmam Hatip mezunlarının üniversitelerin tüm bölümlerine girmesine olanak tanımıştır. Turgut Özal hükümetleri dönemindeyse yeni İmam Hatip açılması yerine nitelik artırılması yoluna gidilerek Anadolu İmam Hatip Liseleri açılmıştır. Anadolu İmam Hatip Liseleri açılırken de yeni okullar açmak yerine var olan okullar şubeler şeklinde büyütülmüş, bu durum "Yatay büyüme" olarak adlandırılmıştır.⁴³

Anadolu İmam Hatip Liselerinin yaygınlaşmaya başlamasıyla ivme ka-

⁴² Öcal, *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri*, 89.

⁴³ Ruşen Çakır vd., *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler* (İstanbul: TESEV Yayınları, 2004), 15.

zanan İmam Hatiplerden mezun olanlar bir önceki nesilden farklı olarak dini ilimler dışında pozitif bilimlere; özellikle sosyal bilimlere yönelmeye başlamıştır. Diyanet personeli veya meslek dersi öğretmeni olmanın yanı sıra hukuk, kamu yönetimi, siyasal bilgiler, edebiyat, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, iktisat, işletme gibi alanlarla birlikte mühendislik ve tıp gibi alanlarda da kendini göstermeye başlamıştır. Altın nesil kendinden önceki nesle göre özgüveni daha yüksek bir görünüm sergilemektedir. Bu değişimde altın neslin kendisini hem dini konularda hem de diğer alanlarda yetiştirerek daha geniş bir vizyona sahip olması, dünyayı daha iyi okumaya başlaması, önceki neslin yaşadığı korkulardan sıyrılmış olması ve artık geçmişe değil geleceğe bakmaya başlamış olması etkili olmuştur. Bu neslin en önemli özelliklerinden biri içe dönük değil dışa dönük bir bakış açısına sahip olmasıdır denilebilir. Altın nesil olarak adlandırılan bu kuşak Ak Parti iktidarlarının bürokrasideki yetişmiş eleman ihtiyacını karşılayarak 2000 sonrası Türkiye için önemli bir işlev de görmüştür.

Yabancı dil olarak Arapça dışında batı dillerine verilen önem bu neslin dünyayı kendinden önceki nesle göre daha farklı okumasına da olanak sağlamıştır. Bu da altın neslin önemli karakteristiklerinden biri olarak bu neslin hem doğuyu hem batıyı tanıma ve yeni açılımlar sağlama imkânını ortaya çıkarmıştır.

1.4. Üçüncü Kuşak (1997-2012): Kayıp Nesil

90'lı yıllara girildiğinde Türkiye'de en çok tartışılan konulardan biri "siyasal İslam" ve bu bağlamda "irtica tehdidi" olmuştur. 90'lı yılların ortalarına gelindiğinde ise üniversitelerdeki başörtüsü yasağı ve İmam Hatip Okulları tartışmaların odağı haline gelmiştir. 70'ler ve 80'ler boyunca sayıları hızla artan İmam Hatip okullarından mezun olanlar, dindarlık temelinde şekillenen bir kimlik inşa etmiş ve İmam Hatip mezunu olmak ayırt edici bir nitelik haline gelmiştir. 1980'lei yıllarda yükselişe geçen "siyasal İslam" laiklik kaygısı güden çevrelerdeki rahatsızlığı artırırken İmam Hatipler, siyasal İslam'a insan kaynağı sağlamakla itham edilmeye başlanmıştır. 1990'ların ortalarından itibaren ise rejim için en büyük teh-

ditlerden biri olarak “irtica”⁴⁴ ileri sürülmüş, bu bağlamdaki tartışmaların önemli bir kısmının odağını İmam Hatipler oluşturmuştur. Rejimi tehdit ettiği iddia edilen irtica ile mücadele kapsamında alınan 28 Şubat kararlarından en çok etkilenen kurumlardan biri İmam Hatipler, kesimlerden biri de bu okul mezunları olmuştur. 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu kesintisiz eğitim yasaının çıkarılmasıyla İmam Hatip Liselerinin orta kısımları kapatılmıştır.⁴⁵ 1998’de Yükseköğretim Kurulu aldığı bir kararla meslek liselerinden mezun olanların lisede okuduğu alanın dışında kalan bir yükseköğrenim bölümüne girmesini oldukça zorlaştırmıştır. Bu uygulama İmam Hatip Liselerinden mezun olanların İlahiyat Fakülteleri dışındaki bölümlere gidebilmesini nerdeyse imkânsız hale getirmiştir.⁴⁶ Katsayı uygulaması olarak bilinen bu sistem sekiz yıllık zorunlu eğitim ile orta kısımları kapatılan İmam Hatiplerin lise kısmındaki öğrenci sayısında da hızlı bir düşüş yaşanmasına neden olmuştur. 2000’li yılların başlarında İmam Hatip Liseleri tıpkı 1930’ların başlarında olduğu gibi öğrencisizlikten kapanmanın eşiğine gelmiştir. Bu dönemde İlahiyat Fakültelerine ayrılan kontenjanların çok az olması; hatta bazı fakültelere hiç kontenjan tanınmaması ile bu fakültelerden mezun olanların istihdamında uygulanan kısıtlamalar liseye gidecek öğrencilerin kariyer planlamasında İmam Hatip Liselerini tercih etmelerinin önündeki en büyük iki engel olmuştur. 28 Şubat sürecinde yaşanan gelişmeler din devlet ilişkileri ve dini eğitim bağlamında tek partili yılları anımsatması bağlamında ikinci bir fetret devri olarak değerlendirilebilir.

İmam Hatiplerin üçüncü kuşağı olarak değerlendirilen bu dönem mezunlarının önemli bir kısmı kız öğrencilerden oluşmaktadır. 28 Şubat sürecinde başörtüsü yasağı liselerde de uygulanmış ancak İmam Hatip Liseleri (birkaç istisna hariç) başörtüsü yasağının dışında tutulmuştur. Bu anlamda başörtülü öğrencilerin gidebileceği örgün eğitim veren tek alternatif İmam Hatip Liseleri olmuştur. Bu dönemde İmam Hatip Liselerindeki öğrenci-

⁴⁴ *Radikal*, “MGK’nın 28 Şubat Tutanakları Mahkemede” (23 Eylül 2013), 1.

⁴⁵ Bozan, *Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 21.

⁴⁶ Bozan, *Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 35.

lerin büyük çoğunluğunu kız öğrenciler oluşturmuş olmakla birlikte erkek öğrenciler de kayıt yaptırarak bu okullardan mezun olmuştur.

Kayıp nesil olarak adlandırılan üçüncü kuşak İmam Hatiplilerin karakteristik özelliklerini kazanmasında 28 Şubat sürecinin büyük etkisi olmuştur. Bu nesil bir anda kendilerini sistemin “ötekisi” olarak bulmuştur. Herkesin İmam Hatip Liselerinden kaçtığı bir dönemde tüm engellemelere rağmen İmam Hatiplerden vazgeçmeyen bu kuşak aslında İmam Hatip kimliğinin en güçlü biçimde temsil edildiği nesil olarak görülebilir. Üçüncü kuşağın bu okullara devam etmesi politik bir karşı duruş, bir sivil direniş olarak da değerlendirilebilir. 28 Şubat sürecinde hayata geçirilen uygulamalar (engellemeler) İmam Hatip okullarının 1930’ların başında olduğu gibi “küçülmesini” ve nihayet “kendiliğinden kapanmasını” hedeflemiştir. Bu anlamda 1997 sonrası İmam Hatip Liselerine sahip çıkan neslin sergilediği tutum bu okulların geleceği için büyük önem taşımıştır. Bu dönem mezunlarının bir kısmı oldukça yüksek puanlarla İlahiyat Fakültelerine, bir kısmının ise önce meslek yüksekokullarına ardından dikey geçiş uygulamasıyla üniversitelerin lisans bölümlerine geçmiştir. Üçüncü kuşağın büyük kısmı din hizmetleri ve din eğitimi alanında ilerlemek zorunda kalmış, 2000’li yılların sonlarına doğru sağlanan istihdam imkânıyla Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı’nda (Meslek dersi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak) görev almıştır. Bir kısmı ise lisansüstü çalışmalara devam ederek akademisyen olmuştur.

Bu nesille ilgili dikkat çeken hususlardan biri de İlahiyat okumak istemeyen başarılı öğrencilerin bir kısmının (ki birçoğu üniversiteye geçiş sınavından oldukça yüksek puanlar almıştır) üniversiteye geçişte uygulanan katsayı engeli nedeniyle Türkiye’de istedikleri bölümlere yerleşememelerinden dolayı yurtdışına gitmek zorunda kalmalarıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında başörtüsü yasağının da büyük etkisi olmuştur. Bazıları kendi imkânlarıyla birçoğu ise sivil toplumun desteğiyle yurtdışına (özellikle Avusturya’ya) giderek üniversite eğitimini istedikleri bölümlerde tamamlama imkânı bulmuştur.

1997-2012 yılları arasında İmam Hatip Liselerinde okuyan neslin “Kayıp Nesil” olarak adlandırılmasının en önemli nedeni bu kuşağın belirli bir alana (İlahiyat) hapsedilerek engellenmesi olmuştur. Toplumsal hayatın çok

farklı alanlarında boy gösterebilecekken dar bir alana hapsedilerek sınırlandırılan bu nesil mensupları, ideolojik engeller nedeniyle adeta geleceklerini kaybetmiştir. Ayrıca İmam Hatip okullarının orta kısmının kapanması ve lise kısmındaki ani ve hızlı küçülme bu neslin kendinden önceki nesille irtibatını kopma noktasına getirmiştir. 28 Şubat sürecinin ağır atmosferi bu nesli uçlara savurmuş, bir kısmı geleneksel İmam Hatipli kimliğinden uzaklaşırken bir kısmı da bu kimliğe kendinden önceki nesillerden çok daha fazla sahip çıkmıştır.

1.5. Dördüncü Kuşak (2012 Sonrası): Yeni Nesil

2000'li yılların başında alan dışı tercih yaptıklarında mezunları ciddi bir puan kaybına uğratarak sadece İlahiyat Fakültesini tercih etmek zorunda bırakan katsayı uygulaması İmam Hatip Liseleri için en büyük engel olmuştur. Yükseköğretim Kurumu 2003 ve 2006 yıllarında aldığı yeni kararlarla, katsayı uygulamasının üniversiteye girişteki etkisini daha da artırmıştır. 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti, hem yöneticilerinin içerisinden geldiği sosyal çevrenin hem de genel başkan Recep Tayyip Erdoğan'ın özel önem verdiği ve önünün açılmasını istediği İmam Hatipler için iktidarının ilk yıllarından itibaren çaba göstermiştir. Bu anlamda farklı katsayı uygulamasının kaldırılmasına yönelik ilk girişim, 2004 yılında gerçekleştirilmiş,⁴⁷ meclise sunulan yasa taslağı onaylanmış ancak dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından veto edilmiştir. Vetonun gerekçesi olarak bu kanunun İmam Hatip okullarını teşvik ettiği ve farklı katsayı uygulamasının öğrenciler arasında haksız bir durum ortaya çıkarmadığı ileri sürülmüştür. 2007 yılında yönetimi değişen Yükseköğretim Kurulu konuya ilişkin birtakım çalışmalar başlatmış,⁴⁸ ancak 2009 yılında farklı katsayı uygulamasına son veren bir karar alabilmiştir. Ancak İstanbul Barosu Başkanlığı, Danıştay'a bu kararın iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle dava açmış, Danıştay 8. Dairesi de bu değişiklikleri Anayasa'ya aykırı bularak iptaline karar vermiştir.⁴⁹ Bunun üzerine Yükseköğretim Kurulu

⁴⁷ Ali Çavuşoğlu, *Yükseköğretime Geçişte Katsayı Uygulaması* (Ankara: SETA Vakfı, 2011), 3.

⁴⁸ Çavuşoğlu, *Yükseköğretime Geçişte Katsayı Uygulaması*, 3.

⁴⁹ Esin Özdemir, *Üniversiteye Girişte Katsayı Uygulamasına İlişkin YÖK ve Danıştay Kararları Hakkında İnceleme ve Değerlendirme* (Ankara: TOBB Yayınları, 2010), 61.

17.12.2009 tarihinde katsayı uygulamasını etkisini azaltacak şekilde yeniden getiren bir düzenleme yapmıştır.⁵⁰ YÖK'ün yeni düzenlemesi de İstanbul Barosu'nca 29.12.2009 tarihinde Danıştay'a taşınmış, Danıştay 08.02.2010 tarihinde bu değişikliği de iptal etmiştir.⁵¹ Yükseköğretim Kurulu Danıştay'ın bu kararı üzerine 17.03.2010 tarihinde katsayıyla ilgili bir düzenleme daha yapmıştır. Bu sefer lisede okuyan bir öğrenci yapılan değişikliğin iptal edilmesi için Danıştay'a başvurmuş ancak Danıştay bu defa yürütmenin durdurulması talebini 16.04.2010 tarihinde oybirliği ile reddetmiştir.⁵² Yükseköğretim Kurumu'nun bu son düzenlemesiyle meslek lisesi mezunlarının alan dışı bölümlere gidebilmesi daha kolay hale getirilmiş ancak meslek liseleriyle diğer liseler arasındaki fark tamamen ortadan kaldırılamamıştır. 2011 yılının sonunda farklı katsayı uygulamasıyla ilgili son düzenleme yapılmış ve meslek liseleriyle diğer liseler arasındaki fark tamamen kaldırılmıştır.

Yükseköğretime geçişteki farklı katsayı uygulamasının kaldırılmasının hemen ardından 2012 yılında İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiş, kanunla zorunlu eğitim 4+4+4 şeklinde kademelendirerek 12 yıla çıkarılmıştır. Kanun kapsamında İmam Hatiplerin orta kısmının açılmasına olanak sağlanmıştır.

Akyüz (2017)'ün⁵³ Türkiye'de uygulanan din politikaları tipolojisinde “devletin dinle barıştığı dönem”e denk gelen dördüncü kuşak İmam Hatiplerin karakteristik özelliklerini kazanmaya başlamasında bu dönemdeki sosyal ve politik gelişmelerin önemli etkisi olmuştur/olmaktadır. Yeni nesil İmam Hatiplilerin siyasi iradenin gelecek tasavvurunda önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Ancak bu işin “bayraktarlığını” yapan, kendisi de bir İmam Hatip mezunu olan Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında somutlaşan bu beklentinin karşılanıp karşılanmayacağı, yeni neslin, kurucu neslin ideallerini ne ölçüde benimseyeceği belirsiz görünmektedir. Yeni neslin or-

⁵⁰ Çavuşoğlu, *Yükseköğretime Geçişte Katsayı Uygulaması*, 3.

⁵¹ *Haber7*, “Danıştay Katsayı Kararını Yine Durdurdu” (8 Şubat 2010), 1.

⁵² Özdemir, *Üniversiteye Girişte Katsayı Uygulamasına İlişkin YÖK ve Danıştay Kararları Hakkında İnceleme ve Değerlendirme*, 28

⁵³ Akyüz, “Türkiye’de Uygulanan Din Politikaları İçin Bir Tipoloji Denemesi”, 155.

taya çıkma ve karakteristik özelliklerini kazanma sürecinde yaşanan sosyal ve politik gelişmeler bağlamında 28 Şubat sürecinde yaşanan fetretin yeni nesle tecrübe aktarımı noktasında bir eksiklik ortaya çıkardığı söylenebilir. Yeni nesil için 28 Şubat sürecinde yaşananlar adeta bir masal gibi algılanabilmektedir. İmam Hatipler için verilen “mücadelenin” öznesi olmayan bu nesil “hazıra konmuş” gibi değerlendirilebilir. Bu durum İmam Hatipli kimliğinin yeniden üretimi bağlamında devamlılığı olumsuz etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Ak Parti iktidarları İmam Hatipliler için çok sayıda rol model ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere İmam Hatip mezunu birçok isim siyasetten ekonomiye, sanattan akademiye toplumsal hayatın pek çok alanında gençler için dikkat çeken örnekler olmuştur.

Tek parti dönemi ile 28 Şubat süreci arasındaki benzerlikler ve 1932-1951 yılları arasındaki fetret ile 1997-2012 yılları arasındaki dibe vuruş arasındaki benzerlikler dördüncü kuşağın “ikinci kurucu nesil” olarak da değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Elbette birinci kuşağın kurucu dinamik ve motivasyonlarıyla dördüncü kuşağın biribirinden farklı görünmektedir. Yeni nesil İmam Hatiplilerin z kuşağından oluşması, teknoloji ve internet imkânları, yüz yıla yaklaşan İmam Hatip tecrübesi, dindarlığın dönüşümü, ulusal ve küresel ölçekte yaşanan değişim vb. konular İmam Hatip kimliğinin yeniden üretiminde/kurulmasında etkili olan dinamikler olarak değerlendirilebilir.

2011 yılında katsayı uygulamasının tamamen kaldırılması ve aynı yıl orta kısımlarının yeniden açılması İmam Hatip okulları için yeni bir dönemin başlangıcını ifade etmiştir. Yeni bir dönem yeni bir kuşağın ortaya çıkması anlamına gelmektedir. İmam Hatipler için bir dönüm noktası olarak değerlendirilen katsayı uygulamasının kaldırılmasının ardından büyük bir kırılma yaşanmamış olup son süreç hala devam etmektedir. Bu anlamda yeni nesil olarak adlandırılan dördüncü kuşak İmam Hatiplilerin karakteristik özelliklerini kazanma sürecinin hala devam ettiği söylenebilir.

Sonuç

İmam Hatip okulları kurulduğu günden itibaren her dönem tartışmaların odağında olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında iktidara gelen kadrolar

batılı tarzda, laik bir devlet ve seküler bir toplum öngörmüş, dini referanslardan arındırılmış bir toplumsal yapı inşa etmeye çalışmıştır. Bu durum dinin ve dindarların kamusal hayatta kendine yer bulamamasına neden olmuştur. Zaman içerisinde kurucu kadroların katı politikalarında yumuşama olsa da dindarlık hiçbir dönem toplumsal hayatın merkezi unsurlarından biri olarak görülmemiştir. 2012 yılında Recep Tayyip Erdoğan tarafından dile getirilen dindar nesil yetiştirme ideali ile ilk kez dindarlık toplum tasavvurunda önemli bir bileşen haline gelmiştir.

Yetiştirilmek istenen dindar neslin önemli bir kısmının resmi eğitim kurumları olan İmam Hatip okullarından çıkmasının beklendiği anlaşılmaktadır. Yüz yıla yaklaşan tarihiyle İmam Hatip okullarının farklı dönemlerde yetişen nesillerinin farklı karakteristiklerinin ortaya koyulması, yetişecek nesillerin nasıl bir tarihsel tecrübeden beslendiğinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu anlamda İmam Hatip nesillerinin cumhuriyet tarihi boyunca ortaya çıkan sosyopolitik koşullarla paralel biçimde farklılaştığı görülmüş, İmam Hatip mezunları dört nesil olarak değerlendirilmiştir.

1924 yılında açılan İmam Hatip okulları on sene dahi geçmeden 1932 yılında kapanmak zorunda kalmıştır. Bu anlamda ilk deneme diyebileceğimiz bu dönemde ölü doğum gerçekleşmiştir. 1932-1951 arasında kapalı kalan İmam Hatip okulları Demokrat Parti iktidarında yeniden açılmış, halktan da büyük bir rağbet görmüştür.

1951-1983 yılları arasında bu okullardan mezun olanlar “Kurucu Nesil” olarak adlandırılmıştır. İmam Hatip mezunlarının birinci kuşağı olan bu nesil İmam Hatipli kimliğinin inşa edilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu neslin korumacı ve içedönük bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. İstisnaları olmakla birlikte bu kuşak dini eğitimi ve din hizmetleri alanını önceleyerek toplumsal hayatın diğer alanlarına çok fazla girmemiştir.

1983 yılında Anadolu İmam Hatip Liselerinin açılmasıyla İmam Hatip okulları yeni bir döneme girmiş, kurucu nesil yerini “altın nesle” bırakmaya başlamıştır. İkinci kuşak İmam Hatiplilerin en belirgin özelliği kurucu nesilden farklı olarak daha atağa dayalı ve dışadönük bir yaklaşıma sahip olmalarıdır denilebilir. Bu anlamda yabancı dil olarak Arapçayla birlikte batı dillerini de öğrenerek hem doğuyu hem batıyı tanıyan, dini eğitimin ötesine geçerek politikadan hukuka, tıptan mühendisliğe, sosyolojiden eko-

nomiye akademik ve toplumsal hayatın çok farklı alanlarında kendini göstermeye başlayan bir nesil olarak karşımıza çıkmıştır.

1997 yılında yapılan düzenlemelerle, başarısının zirvesinde olan İmam Hatip okullarının orta kısmı kapatılmış, liseden mezun olanların ise İlahiyat Fakültesinden başka bir bölüme gitmesi neredeyse imkânsız hale getirilmiştir. İlahiyat fakültelerinin de kontenjanı en düşük seviyeye getirilerek mezun olanların bir lisans programına yerleşmesi son derece zorlaştırılmıştır. Bu dönem dini eğitime yaklaşım itibarıyla tek parti dönemiyle büyük benzerlikler göstermiştir. Bu dönemde (1997-2012) İmam Hatip liselerinden mezun olan üçüncü kuşak “Kayıp Nesil” olarak adlandırılmıştır. Kayıp nesil dar bir alana hapsedilen, başarılı olduğu halde katsayı uygulamasıyla istediği bölümlere gitmesi engellenen, ideolojik tartışmalara kurban edilen bir kuşağı ifade etmektedir. Bu dönemde orta kısmı kapatılan İmam Hatiplerin lise kısmı da neredeyse öğrencisizlikten kapanma noktasına gelmiştir.

2002 yılında iktidara gelen Ak Parti, İmam Hatiplerin önündeki engellerin kalkması ve bu okulların yeniden rağbet görmesi için birçok girişimde bulunmuş, ancak çabalar katsayı uygulamasının tamamen kaldırılması ve orta kısımlarının yeniden açılmasıyla 2012 yılında olumlu bir şekilde neticelenmiştir. 2012 yılı itibarıyla önünde hiçbir engel kalmayan ve orta kısımları da yeniden açılan İmam Hatip okullarındaki öğrenci sayısı hızla artmaya başlamıştır. 2012 yılından itibaren bu okullarda okumaya başlayanlar yeni nesil olarak dördüncü kuşağı oluşturmaktadır. Bu kuşağın karakteristik özelliklerini kazanma süreci devam etmektedir. 28 Şubat sürecinin tek parti dönemi ile olan benzerliği dördüncü kuşağın “ikinci kurucu nesil” olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Yeni neslin genel olarak z kuşağının özelliklerini taşıdığını söylemek mümkün görünmektedir. Bu neslin, kurucu neslin inşa ettiği kimliği ne ölçüde taşıdığını, önceki nesillerin ideallerini ne kadar benimsediğini, beklentileri karşılayıp karşılamayacağı zamanla anlaşılacaktır.

Kaynakça

Akyüz, İsmail. “Türkiye’de Uygulanan Din Politikaları İçin Bir Tipoloji Denemesi”. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5/1 (Ocak 2017), 143-164.

- Aron, Raymond. *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 8. Basım, 2010.
- Aşlamacı, İbrahim. *Pakistan Medreselerinde Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*. İstanbul: DEM Yayınları, 1. Basım, 2014.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1. Basım, 1999.
- Bayhan, Vehbi. “Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi”. *Sosyoloji Divanı Sosyoloji Dergisi*, 7/13 (Ocak-Haziran 2019), 29-45.
- Bilgin, Beyza. “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Din Politikaları”. *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı Bildiri ve Tartışmalar*. ed. İkrâm Çınar – Hakan Atılğan. 87-108. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Bozan, İrfan. *Devlet ile Toplum Arasındaki Bir Okul: İmam Hatip Liseleri Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*. İstanbul: TESEV Yayınları, 1. Basım, 2007.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitim Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. Akçağ Yayınları, Ankara, 1. Basım, 1996.
- Cumhuriyet*. “Dindar Bir Gençlik Yetiştirmek İstiyoruz” (1 Şubat 2012), 1. <http://www.cumhuriyet.com.tr>.
- Çakır, Ruşen. vd. *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*. İstanbul: TESEV Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Çavuşoğlu, Abdullah. *Yükseköğretime Geçişte Katsayı Uygulaması*. Ankara: SETA Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Gasset, Jose Y Ortega. *Tarihsel Bunalım ve İnsan*. İstanbul: Metis Yayınları, 1. Basım, 1992.
- Gündüz, Turgay. “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1938)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1 (Ocak 1998), 53-65.
- Günerigök, Mustafa. Din Sosyolojisi Metodolojisinde Anlayıcı Yaklaşım –Max Weber Örneği-, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (2016), 315
- Haber7*. “Danıştay Katsayı Kararını Yine Durdurdu” (8 Şubat 2010), 1. <http://www.haber7.com.tr>.
- Hayit, Halil. “İmam Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”. *Türkiye’de Din Eğitimi*

- ve Öğretimi İhl'lerin Kuruluşununun 40. Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlmi Toplantı*. ed. Sabri Akdeniz vd. İstanbul: Medeniyet Vakfı, 1. Basım, 1993.
- Hıra, İsmail. "Max Weber'in Yöntem Anlayışı". *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (Haziran 2000), 45-58.
- Hürriyet*. "Dindar Gençlik Yetiştireceğiz" (2 Şubat 2012), 1. <https://www.hurriyet.com.tr>.
- Kaymakcan, Recep - Aşlamacı, İbrahim. "İmam-Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme". *Değerler Eğitim Dergisi*, 9/22 (Aralık 2011), 71-101.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Orhan Akınhay, Derya Kömürücü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1. Basım, 1999.
- Nacac, İbrahim. "Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller". *Sosyoloji Divanı Sosyoloji Dergisi*, 7/13 (Ocak-Haziran 2019), 9-28.
- Okumuş, Ejder. *Meşruyet Ekseninde Din ve Devlet*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/7 (Ocak 1998), 241-268.
- Öcal, Mustafa. *Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri, 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2015.
- Öcal, Mustafa. *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 1994.
- Özdemir, Esin. *Üniversiteye Girişte Katsayı Uygulamasına İlişkin YÖK ve Danıştay Kararları Hakkında İnceleme ve Değerlendirme*. Ankara: TOBB Yayınları, 1. Basım, 2010.
- Radikal*. "MGK'nın 28 Şubat Tutanakları Mahkemede". (23 Eylül 2013),1. <http://www.radikal.com.tr>.
- Turan, İbrahim. *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1. Basım, 2013.
- Turner, Bryan. S. *Klasik Sosyoloji*. çev. İdil Çetin, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Basım, 2014.
- Twenge, Jean M. *Ben Nesli*. çev. Esra Öztürk, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2013.
- Yeni Şafak*. "Dindar Nesil Yetiştireceğiz" (28 Şubat 2016), 1. <https://www.yenisafak.com.tr>.